

UZASADNIENIE

W związku z przedstawioną informacją Podsumowanie priorytetu Ministra Edukacji Narodowej pn. „*Rok bezpiecznej szkoły*” i kierunku polityki oświatowej państwa pn. „*Wzmacnianie bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych*” przez Ministra Edukacji Narodowej na posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP w dniu 19 listopada 2013 r., Komisja stwierdziła, że działania na rzecz podnoszenia poziomu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach systemu oświaty powinny być kontynuowane.

W dniu 9 stycznia 2014 r. Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży uchwaliła dezyderat nr 8, skierowany do Rady Ministrów w sprawie kontynuacji Rządowego programu na lata 2008-2013 „*Bezpieczna i przyjazna szkoła*” (dalej zwanego Programem).

W dniu 21 lutego 2014 r. Rada Ministrów przyjęła pozytywne stanowisko wobec ww. dezyderatu. W dniu 6 maja 2014 r. Komisja przyjęła stanowisko Rządu do ww. dezyderatu.

Główną ideą działań realizowanych w *Roku Bezpiecznej Szkoły* i ustalonego przez Ministra Edukacji Narodowej kierunku polityki oświatowej państwa pn. „*Wzmacnianie bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych*” była zasada, że bezpieczną szkołę tworzy nie tylko dyrektor, ale także świadomi swych praw i obowiązków uczniowie, uczestniczący w programach nauczyciele, zaangażowani rodzice oraz wspierające szkołę środowisko zewnętrzne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, instytucje i organizacje pozarządowe. Osiągniętym rezultatem ogólnopolskich działań w ramach Roku Bezpiecznej Szkoły było:

- zwiększenie świadomości i aktywności dyrektorów szkół i placówek w zapewnianiu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży,
- zwiększenie aktywności kuratorów oświaty, w ramach nadzoru, na rzecz szeroko rozumianego bezpieczeństwa,
- przygotowanie dla szkół i placówek – tj. dyrektorów, nauczycieli, wychowawców, uczniów, rodziców – szerokiej oferty materiałów informacyjno-edukacyjnych wspierających ich w podejmowaniu działań na rzecz bezpieczeństwa uczniów.

Osiągnięte rezultaty były wspierane przez działania podejmowane w ramach Rządowego programu na lata 2008-2013 „*Bezpieczna i przyjazna szkoła*”, w szczególności nastawione na realizację zadań publicznych z zakresu poprawy bezpieczeństwa w szkołach i placówkach systemu oświaty w formie otwartych konkursów ofert dla jednostek samorządów terytorialnych oraz organizacji pozarządowych ogłaszanych na podstawie art. 11 ust. 2 oraz art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. 234, poz. 1536, z późn. zm.) oraz art. 8 ust. 1 pkt 2 i art. 45 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.).

Projekt Programu stanowi narzędzie do kontynuacji działań z zakresu podnoszenia poziomu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach systemu oświaty, a także kształtowania postaw prospołecznych i prozdrowotnych dzieci i młodzieży. Zaproponowane w Programie zadania wymagają aktywności całej społeczności szkolnej i współpracy szkoły/placówki z samorządem oraz środowiskiem lokalnym.

Projekt Programu jest oparty na wskazaniach psychologii pozytywnej i pozytywnej profilaktyki koncentrującej się głównie na rozpoznawaniu i wzmacnianiu zasobów i potencjału szkoły i jej społeczności, a nie na trudnościach, problemach i patologii.

Podejście oparte na psychologii pozytywnej pozwala także identyfikować korzyści, które czerpie uczeń, cała społeczność szkolna w wyniku trudności doświadczanych w sytuacji stresu lub kryzysu.

Przyjęte podejście rozwiązywania sytuacji trudnych stwarza lepsze warunki do podejmowania działań i budowania pozytywnego klimatu przyjaznego zarówno dla uczniów, wychowanków, rodziców, jak i dla kadry pedagogicznej oraz innych pracowników szkoły/placówki.

W Programie założono, że wzmacnianie bezpieczeństwa w szkole/placówce obejmuje takie obszary jak:

- budowanie pozytywnego klimatu społecznego i bezpiecznego otoczenia szkoły/placówki,
- rozwiązywanie sytuacji konfliktowych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, w tym uczniów z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorych, będących w trudnej sytuacji rodzinnej, odmiennych kulturowo i wielojęzycznych,
- promocja zdrowego stylu życia oraz bezpiecznego wypoczynku,
- przeciwdziałanie agresji i przemocy w środowisku szkolnym,
- przeciwdziałanie uzależnieniom (alkohol, narkotyki, środki zastępcze tzw. dopalacze, leki używane w celach pozamedycznych, tytoń, gry komputerowe, internet),
- reagowanie w sytuacjach kryzysowych dotyczących uczniów m.in. w sytuacji doświadczania przez dziecko przemocy w rodzinie,
- promocja zasad bezpieczeństwa, higieny oraz udzielania pierwszej pomocy.

Działania na rzecz wzmacniania bezpieczeństwa w szkole powinny być:

- oparte na aktualnej i rzetelnej wiedzy z zakresu wychowania i profilaktyki, w tym skutecznych strategii profilaktycznych,
- oparte na rzetelnej diagnozie problemów, potrzeb i zasobów występujących w konkretnej szkole, a więc odnosząc się do danego środowiska szkolnego i jego aktualnej sytuacji,
- integralną część programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki,
- realizowane przez całą społeczność szkolną, przy współpracy z instytucjami i podmiotami w środowisku lokalnym.

Realizacja skutecznych działań z zakresu wzmacniania bezpieczeństwa w szkole wymaga systematycznego monitorowania, porównywania założonych celów z osiąganymi efektami na różnych jego etapach, i podejmowania koniecznych modyfikacji.

Celem głównym projektu Programu jest zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach systemu oświaty. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez realizację rekomendowanych zadań, które wpisane są w cele szczegółowe Programu obejmujące:

1. Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły.

2. Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży.
3. Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży.

Przy planowaniu celów i zadań Programu skorzystano z wyników licznych badań, które wskazują na potrzeby ucznia, a także ujawniają liczne źródła i powody występujących problemów.

Pierwszym celem szczegółowym Programu jest kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska/placówki.

Ustalenie w Programie rekomendowanych kierunków działań, zadań i rezultatów, określonych w części VI, IX i XIII Programu mających na celu zwiększenie potencjału i zasobów szkół/placówek na rzecz tworzenia zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły/placówki, oparto na wnioskach wynikających z poniższych badań. Z przeglądu badań dokonanego przez Noam i Fiore¹ wynika, że najczęściej sukcesów dydaktycznych i najmniej problemów z utrzymaniem dyscypliny mają te szkoły, których uczniowie czują, że nauczyciele są dla nich bliskimi opiekuńczymi osobami i traktują ich z szacunkiem. Przeświadczenie, że szkoła jest przyjaznym miejscem, w którym doświadcza się sukcesów, buduje u ucznia zaufanie do otoczenia, poczucie przynależności i więzi ze szkołą. Zdaniem Jessora i in.² więź ta należy do najważniejszych czynników chroniących przed agresją i przemocą skierowaną do rówieśników i dorosłych. Osiągnięcia szkolne, uznanie ze strony nauczyciela, podnoszą poczucie własnej wartości ucznia, zaufanie do własnych możliwości i motywację do rozwoju. W badaniach HBSC³ analizie poddano zależności między subiektywnymi dolegliwościami a osiągnięciami szkolnymi. Jak wskazują wyniki, jednym z głównych powodów odczuwania przez młodzież powtarzających się dolegliwości okazał się klimat społeczny szkoły rozumiany w badaniu jako jakość relacji między uczniami oraz między uczniami i nauczycielami. Zdaniem autorów raportu może to oznaczać, że pozytywne relacje oraz poczucie wsparcia stanowią czynnik chroniący przed powtarzającymi się zachowaniami problemowymi, jak również, że postrzeganie środowiska szkolnego jako nieprzyjaznego jest dodatkowym źródłem stresu. Na podstawie przeglądu badań możliwe było stworzenie portretu bezpiecznej i przyjaznej szkoły⁴, która zakłada:

- wysokie oczekiwania, standardy, przy równoczesnym udzielaniu wsparcia uczniom i ich rodzicom przez nauczycieli i pozostały personel szkoły;
- wsparcie i przyjazne relacje z kolegami;
- ogólny etos, eksponowane wartości i dobra atmosfera szkoły;
- zdecydowana niezgoda na jakiegokolwiek formy przemocy;
- dostarczanie uczniom okazji do zdobywania pozytywnych doświadczeń;
- osiągnięcia sukcesu w znaczących zadaniach, ponoszenie odpowiedzialności;

¹ Noam G.G., Fiore N. (2004) *Relationships Across Multiple Setting. An Overview. New Direction For Youth Development*, No. 103, Wiley Periodicals Inc.

² Jessor, R. J., van den Bos, J., Vanderryn, J., Costa, F. M., & Turbin, M. S (1995) *Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and developmental change*. *Developmental Psychology*, 31:923–933.

³Mazur, J. red. (2011) *Spoleczne determinanty zdrowia mlodziemy szkolnej. Raport z badan HBSC 2010*. Instytut Matki i Dziecka, Warszawa

⁴ Bernard, B. (1991). *Fostering resiliency in kid: Protective factors in the family, school and community*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.

- stwarzanie poczucia ładu i porządku w otoczeniu oraz możliwości uczestniczenia w zajęciach pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i stanowiących formę wykorzystania zdolności.

Korzystając z wiedzy wynikającej z badań, przy konstruowaniu Programu przyjęto, że kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły możliwe jest poprzez ukierunkowanie działań na:

- budowanie pozytywnych relacji społecznych,
- rozwijanie kompetencji społecznych uczniów oraz wspieranie prawidłowego rozwoju osobowości dzieci i młodzieży,
- uspołecznianie szkoły i integrowanie środowiska szkolnego, w tym uczniów z niepełnosprawnościami, przewlekle chorych, odmiennych kulturowo i wielojęzycznych,
- rozwijanie potencjału szkół w zakresie bezpiecznego funkcjonowania w szkole uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i rodziców,
- zwiększanie pozycji i roli rodziców w szkole,
- zwiększanie współpracy z podmiotami i instytucjami w środowisku lokalnym.

W części IX Programu zarekomendowano liczne zadania, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia rezultatu w postaci zwiększenia potencjału i zasobów szkół/placówek na rzecz tworzenia zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły/placówki. Monitorowanie podejmowanych działań powinno być oparte o zarekomendowane wskaźniki ujęte także w części IX Programu. Zarekomendowane szkołom/placówkom zadania i wskaźniki mogą być poszerzone – przez każdą szkołę/placówkę – o własne zadania i wskaźniki, które będą dostosowane do specyfiki danego środowiska i występujących w nim problemów i oczekiwań.

Drugim celem szczegółowym Programu jest zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży. Zaproponowane rekomendowane kierunki działań, zadań i rezultatów zostały zawarte w części VI, X i XIII Programu i objęły zagadnienia dotyczące:

- profilaktyki agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy;
- przeciwdziałania używaniu substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież oraz profilaktykę uzależnienia od gier komputerowych, hazardu;
- kształtowania umiejętności uczniów w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów;
- rozwiązywania kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży, m.in. związanych z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych, z doświadczeniem przemocy w rodzinie.

Planowanie działań z zakresu zapobiegania problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży wymaga wiedzy o rozmiarach i charakterze zjawisk i zagrożeń mających wpływ na zdrowie i rozwój dzieci i młodzieży. W Programie wykorzystano wyniki ogólnopolskich badań ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Drugs)⁵ realizowanych na

⁵ Sierosławski, J. (2012) *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną wyniki ogólnopolskiego badania ankietowego*

próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich gimnazjów (15-16 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (17-18 lat) oraz wyniki międzynarodowych badań ankietowych nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży szkolnej HBSC (*Health Behaviour in School-aged Children. WHO Collaborative Study*)⁶.

Wyniki ostatniej edycji badań ESPAD z 2011 roku wskazują, że napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży, a najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród młodzieży jest piwo. Znaczne rozpowszechnienie używania alkoholu wśród młodzieży szkolnej, zwłaszcza gimnazjalnej, potwierdzają także wyniki międzynarodowych badań ankietowych nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży szkolnej HBSC. W badaniach HBSC z 2013 roku⁷ wyniki świadczą, że 11% młodzieży w wieku 15-19 lat pali papierosy regularnie. Wśród nielegalnych substancji psychoaktywnych najbardziej rozpowszechnione są przetwory konopi (marihuana i haszysz). Specjaliści wysuwają hipotezę, że gwałtowny wzrost zainteresowania młodzieży przetworami konopi jest efektem prób wyeliminowania środków zastępczych, tzw. dopalaczy i związanej z nimi dyskusji prowadzonej w mediach.

Poważnym problemem w Polsce jest niekontrolowane używanie przez młodzież, szczególnie dziewczęta, leków nasennych i uspakajających. W porównaniu z innymi państwami europejskimi nasz kraj zajmuje czołowe miejsce. Stwierdzono także rosnącą skalę pozamedycznego używania przez młodzież popularnych produktów leczniczych (jak leki na kaszel) zawierających pseudoefedrynę i dekskrometorfan (DXM) w celu wywołania odurzenia.

Przy konstruowaniu tej części Programu uwzględniono także wyniki kontroli profilaktyki narkomanii w szkołach w latach szkolnych 2010/2011 i 2011/2012, przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli (NIK). Zdaniem NIK z powodu niedoceniań wagi problemu przez dyrektorów szkół prowadzona na terenie kierowanych przez nich szkół profilaktyka narkomanii jest nieskuteczna. W większości skontrolowanych szkół ogranicza się ona do poruszania tematu w trakcie zajęć dydaktycznych i wychowawczych. Jednak jedna trzecia nauczycieli i wychowawców prowadzących działania profilaktyczne nie uczestniczyła w żadnych szkoleniach przygotowujących do prowadzenia tego typu zajęć. NIK stwierdziła, że szkolne programy profilaktyki są niekiedy powierzchowne, opracowane bez dogłębnego rozpoznania problemu i sformułowane w sposób, który uniemożliwia ocenę ich skuteczności. Najbardziej niepokojące jest jednak to, że nawet w szkołach, w których przy wdrażaniu programu profilaktyki zdiagnozowano podwyższone ryzyko sięgania przez uczniów po narkotyki, dyrektorzy nie podjęli bardziej zdecydowanych działań, np. nie wdrożyli programów wobec konkretnych uczniów zagrożonych narkomanią, nie zbudowali strategii działań wychowawczych i interwencyjnych. Dlatego uwzględniając wnioski z kontroli NIK w Programie przyjęto zadania związane z podniesieniem efektywności profilaktyki narkomanii w szkołach/placówkach poprzez upowszechnianie rekomendowanych programów profilaktycznych zamieszczonych w Banku programów profilaktycznych opublikowanych na

zrealizowanego w 2011 r. w ramach europejskiego programu badań ankietowych w szkołach (ESPAD)

⁶ Mazur, J. red. (2011) *Spoleczne determinanty zdrowia młodzieży szkolnej. Raport z badań HBSC 2010*. Instytut Matki i Dziecka, Warszawa

⁷ TNS Polska dla WHO, grudzień 2013 r.

stronach internetowych Ośrodka Rozwoju Edukacji, które spełniają kryteria skuteczności, w tym również wykorzystując skuteczną metodę profilaktyki rówieśniczej.

W części X Programu poświęconej zapobieganiu problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży uwzględniono również zagadnienia związane z przeciwdziałaniem agresji i przemocy. Badania, prowadzone cyklicznie przez CBOS dla programu *Szkoła bez Przemocy*⁸, nie wykazują znaczącego narastania tego zjawiska w ostatnich latach. W niektórych kategoriach zachowań agresywnych zanotowano nawet lekki spadek. Na przykład zmniejszyła się liczba przypadków przemocy fizycznej wśród uczniów, rzadziej też obiektem agresji uczniowskiej stają się nauczyciele. Zanotowano niewielki wzrost przemocy werbalnej, relacyjnej i wymuszeń o charakterze niematerialnym. Znaczącym problemem staje się natomiast cyberprzemoc, której najczęstszymi formami są wyzwiska i nieprzyjemne komentarze w internecie. Bardziej wyrafinowane i dotkliwe formy to rozsyłanie wiadomości z przywłaszczonego konta, założenie fałszywego profilu na portalu społecznościowym lub wykradzenie i opublikowanie prywatnych wiadomości. Formy te mogą być niezwykle krzywdzące, ponieważ upokarzają i ośmieszają ofiarę przed szerokim gronem znajomych internautów.

Równie ważnym zagadnieniem usytuowanym w tej części Programu jest zagadnienie związane z rozwiązywaniem kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży, m.in. związanych z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych, czy doświadczających przemocy w rodzinie.

W wynikach kontroli pn. *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie przez administrację publiczną* NIK zwróciła uwagę na małą aktywność pracowników oświaty w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w środowisku lokalnym. NIK stwierdziła również, że pracownicy oświaty rzadziej od innych przedstawicieli zespołów interdyscyplinarnych realizują procedurę „Niebieskie Karty”. Wnioski NIK potwierdzają także badania przeprowadzone na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na temat pracy zespołów interdyscyplinarnych i realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Sytuacja ta wymaga poprawy, szczególnie w kwestii dotyczącej szkolenia i stwarzania możliwości pracownikom oświaty uczestniczenia w pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w ramach obowiązków służbowych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej monitoruje sytuację dzieci, których rodzice w celach zarobkowych wyjechali do pracy za granicę. Badania z tego zakresu przeprowadzono w 2010 i w 2013 roku. Wynik badania przeprowadzonego w 2013 roku wskazuje na 5,79% odsetek uczniów, których rodzice w celach zarobkowych przebywają za granicę. W porównaniu do badania z 2010 roku nastąpił wzrost tej populacji o 0,49 % w stosunku do całej populacji uczniów zarejestrowanych w szkołach i placówkach systemu oświaty.

Najczęściej do pracy za granicę wyjeżdża jeden z rodziców. Problem ten został zauważony w 70% szkół i placówek systemu oświaty. Na tym samym poziomie co w roku 2010 pozostał wskaźnik wyjazdu obydwojga rodziców, natomiast zwiększył się o 5% wskaźnik wyjazdów samotnych rodziców. W sytuacji wyjazdu rodzica osobami, które sprawują opiekę formalną lub nieformalną są najczęściej członkowie rodziny – dziadkowie, starsze rodzeństwo. W ciągu

⁸ Giza-Poleszczuk A., Komendant-Brodowska A., Baczek-Dombi A. „Przemoc w szkole. Raport 2006 i 2011”. CBOS.

minionych trzech lat nastąpiła poprawa w informowaniu nauczycieli i wychowawców przez rodziców i samych uczniów o sytuacji wyjazdu do pracy za granicę. Zwiększyła się świadomość tego zjawiska i jego skutków w środowisku nauczycieli i wychowawców. Do najważniejszych problemów formalno-prawnych ujawniających się na terenie szkoły, placówki w związku z wyjazdem rodziców do pracy za granicę należą:

- pozostawienie dzieci bez opieki,
- brak osobistego kontaktu nauczycieli z rodzicami,
- trudności w egzekwowaniu frekwencji ucznia w szkole,
- trudności z uzyskiwaniem zgody rodzica na określone wyjazdy szkolne,
- niemożność wypełniania przez nauczycieli przepisów w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych, z związku z potrzebą składania przez rodziców/opiekunów wniosków.

Wyjazd rodzica/rodziców powoduje także różnorodne problemy u uczniów. Dotyczą one realizacji zadań wynikających z roli ucznia oraz utrzymania dobrej kondycji zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego. Na terenie szkoły/placówki są prowadzone różne formy wsparcia dla dzieci i rodziców rodzin, z których ktoś wyjeżdża do pracy za granicę. Do najczęściej stosowanych form należą: kontrolno-dyscyplinujące, informacyjne, specjalistyczne udzielane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, opiekuńcze, a także liczne świadczenia pomocy z udziałem przedstawicieli policji, sądu, kuratorów, ośrodków pomocy społecznej. Formy te należy rozwijać i dostosowywać do potrzeb tych uczniów, co zostało zaakcentowane w Programie.

Korzystając z wiedzy wynikającej z badań przyjęto, że zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży powinno zmierzać do zmniejszenia zakresu i nasilenia problemów i zachowań problemowych dzieci i młodzieży oraz ustabilizowanie trendów poprzez podejmowanie rekomendowanych zadań, określonych w części X Programu.

Trzecim celem szczegółowym Programu jest promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży. Rekomendowane kierunki działań, zadań i rezultatów zostały zawarte w części VI, XI i XIII Programu i objęły zagadnienia dotyczące:

- kształtowania prawidłowych nawyków dbania o zdrowie własne i innych,
- tworzenia i realizowania całościowej polityki w zakresie zdrowego żywienia i aktywności fizycznej w szkole,
- tworzenia warunków do prawidłowego rozwoju emocjonalnego i społecznego uczniów.

Podobnie jak w celach szczegółowych nr 1 i nr 2 Programu. przy tworzeniu zadań wykorzystano wyniki licznych badań, w tym przywołanych wcześniej badań ESPAD i HBSC. Znaczącym źródłem wiedzy w tym obszarze jest raport UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund), dotyczący oceny warunków i jakości życia dzieci w krajach rozwiniętych.

Poważnym obecnie problemem zdrowotnym polskich uczniów jest nadwaga i otyłość. W latach 2002–2010 stwierdzono rosnący odsetek uczniów z nadwagą. Jak wskazują badania HBSC (2012 r.) odsetek młodzieży z nadwagą jest w Polsce wyższy niż w większości krajów

europejskich (16,4%). Niemal co czwarty jedenastolatek, co piąty trzynastolatek i co siódmy piętnastolatek ma nadwagę i tendencja ta systematycznie wzrasta. W ostatnich latach obserwuje się także niepokojące zjawisko związane z samooceną własnego wyglądu dzieci i młodzieży. Około 50% dziewczynek w normie wagowej uważa, że są za grube. Niezadowolenie ze swojego wyglądu obejmuje coraz młodsze roczniki. Stwarza to niebezpieczeństwo podejmowania zachowań ryzykownych dla zdrowia – stosowania drastycznych diet odchudzających przez dziewczęta oraz sięgania po sterydy anaboliczne przez chłopców.

Odchudzanie się jest częstym zachowaniem u młodzieży w okresie dojrzewania. W grupie bez nadmiaru masy ciała (odchudzanie nieuzasadnione) odchudzało się ponad 10% młodzieży. W grupie z nadwagą i otyłością w zależności od wieku robiło to od 33% do 47% młodzieży. W latach 2002-2010 wzrost odsetka odchudzających się dotyczył obydwu płci. Szczególnie wysoki wzrost zanotowano u jedenastolatków – o 19,3% u chłopców i o 28,1% u dziewcząt. Odchudzanie się w grupie młodzieży bez nadmiaru masy ciała należy traktować jako zachowanie ryzykowne. Z badań Głównego Inspektora Sanitarnego z 2009 r.⁹ wynika, że 75% dziewcząt stosuje różne formy diety, a 14 % - 23% z tej grupy stosuje metody drastyczne prowadzące do poważnych szkód zdrowotnych. 85% odchudzających się robi to bez wiedzy rodziców i kontroli lekarza.

Kontrolowane stosowanie diety u osób z nadmiarem masy ciała uważane jest za zachowanie prozdrowotne, natomiast niekontrolowane i nieuzasadnione odchudzanie się może być przyczyną wielu poważnych zaburzeń i wpływać niekorzystnie na rozwój, zwłaszcza dziewcząt piętnastoletnich będących w zaawansowanej fazie dojrzewania płciowego. Intensywne odchudzanie się prowadzi często do niedokrwistości i innych niedoborów pokarmowych, zaburzeń dojrzewania i zaburzeń psychicznych – *anoreksja nervosa* i *bulimia nervosa* - oraz innych chorób.

Zdrowy styl życia to także odpowiedni poziom aktywności fizycznej. Warto podkreślić, że zgodnie z najnowszymi rekomendacjami, dzieci w wieku szkolnym powinny wykonywać ćwiczenia o umiarkowanej i dużej intensywności przez przynajmniej 60 minut codziennie, w formie dostosowanej do etapu ich rozwoju, urozmaiconej i będącej dla nich źródłem satysfakcji. Jak wskazują wyniki badań HBSC, przez siedem dni w ciągu ostatniego tygodnia przed badaniem, na aktywność fizyczną (w tym zajęcia wychowania fizycznego) łącznie co najmniej 60 minut dziennie przeznaczyło 27,3% 11-12 latków. Warto podkreślić, że odsetek takich wskazań spada wraz z wiekiem: wśród 13-14 latków na taką aktywność przeznaczyło przynajmniej godzinę w analizowanym okresie 17,8% uczniów, a w grupie 17-18 latków tylko 10,3%. W latach 2006-2010 zanotowano spadek intensywnej aktywności młodzieży w czasie wolnym poza szkołą. Jednocześnie zauważono wydłużenie się czasu spędzanego na zajęciach sedenteryjnych, np. oglądaniu telewizji i przy komputerze.

⁹ Badania GIS (2010) „Sposób żywienia się i zadowolenie z własnego wyglądu”, Problemy Higieny i Epidemiologii 91 (3)

Jak wynika z badań, potrzeba zintensyfikowania w szkołach i placówkach systemu oświaty wielu działań z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej jest konieczna. Działania te jednak powinny być realizowane we współpracy z rodzicami, gdyż zmiana nieprawidłowych nawyków żywieniowych, brak wymaganej aktywności fizycznej możliwa jest przede wszystkim przy ich zaangażowaniu.

Przy konstruowaniu Programu zwrócono uwagę na fakt, że wszystkie działania z tego zakresu w szkole i placówkach systemu oświaty powinny zmierzać do tworzenia i realizowania całościowej polityki żywieniowej, która obejmie nie tylko stołówkę szkolną, ale także organizację drugich śniadań w szkole, zapewnienie wartościowych zdrowotnie produktów w sklepikach szkolnych, jak również udział szkoły/placówki w licznie dostępnych programach realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego i innych partnerów szkoły/placówki, m.in. organizacje pozarządowe.

Oczekiwanym rezultatem realizowanych przez szkoły/placówki zadań, określonych w części XI Programu, będzie większe ich zaangażowanie na rzecz upowszechniania zdrowego stylu życia, które znajdzie wyraz w wynikach kolejnej edycji badań z zakresu zachowań zdrowotnych dzieci i młodzieży.

Konstrukcja realizowanych działań Programu zakłada jego poziom centralny, na którym będą podejmowane liczne działania o charakterze strategicznym związane z przygotowaniem materiałów informacyjno-edukacyjnych dla kadry pedagogicznej i rodziców. We współpracy międzyresortowej będą upowszechniane materiały informacyjno-edukacyjne oraz działania z zakresu profilaktyki rówieśniczej ukierunkowane na przeciwdziałanie narkomanii i profilaktykę przemocy. Prowadzone będą także badania ewaluacyjne i działania promocyjne Programu.

Działania podejmowane w ramach Programu na poziomie lokalnym z zakresu kreowania bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły/placówki, profilaktyki zachowań problemowych dzieci i młodzieży oraz promocji zdrowia będą prowadzone w szkołach/placówkach, które po przeprowadzonej diagnozie problemów i potrzeb zaplanują działania naprawcze, interwencyjne, profilaktyczne, wychowawcze.

Zadania Programu na poziomie lokalnym będą finansowane w ramach dotacji i realizowane przez:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego, które zawrą z wojewodą porozumienie administracyjne, a także
- 2) organizacje pozarządowe w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 tej ustawy, które zawrą z wojewodą umowę cywilnoprawną.

Koordynatorem Rządowego programu na lata 2014-2016 jest Minister Edukacji Narodowej, który powoła Zespół Koordynacyjny z udziałem przedstawicieli: Ośrodka Rozwoju Edukacji, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komendy Głównej Policji, Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Rolnictwa

i Rozwoju Wsi, Agencji Rynku Rolnego, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Na poziomie lokalnym zadania wynikające z Programu będzie koordynować wojewoda przy pomocy Zespołu Koordynacyjnego, w skład którego wejdą przedstawiciele: jednostek samorządu terytorialnego, szkół i placówek systemu oświaty, kuratoriów oświaty, policji oraz instytucji współpracujących ze szkołą/placówką, w tym podmiotów leczniczych, osób sprawujących profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniem; służb sanitarno-epidemiologicznych, pracowników służb społecznych, centrów pomocy rodzinie, ośrodków/punktów interwencji kryzysowej, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kuratorzy sądowi, organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 3 ust 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy.

Program będzie finansowany ze środków budżetu państwa, z rezerwy celowej poz. 26, w której kwotę 6 000 tys. zł przeznacza się na zadanie związane z bezpieczną i przyjazną szkołą. W kolejnych latach Minister Edukacji Narodowej wystąpi o stworzenie w projekcie budżetu państwa w części 30 – oświata i wychowanie, dział 801 rezerwy celowej pn. Bezpieczna i przyjazna szkoła w kwocie 6 000 tys. zł.

W kolejnych latach realizacji Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” Minister Edukacji Narodowej corocznie przedstawi Radzie Ministrów szczegółowy harmonogram wydatkowania środków przeznaczonych na realizację Programu w danym roku budżetowym.

W każdym roku realizacji Program będzie poddany ewaluacji on-going w zakresie podejmowanych działań i uzyskanych efektów, co pozwoli na ich modyfikacje w przypadku niskiej skuteczności. Zaplanowano także ewaluację końcową oceniającą osiągnięcie zakładanych rezultatów Programu. Zastosowano wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatów.

Program wpisuje się w ważne cele strategiczne państwa, w tym m.in. cele *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, (cel szczegółowy 1: „Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji”), *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020* (cel szczegółowy 5: „Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli”) oraz dokumentu strategicznego *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (cel 1: „Kreatywność i innowacyjność”, cel 4: „Kształcenie i szkolenie dopasowane do potrzeb zrównoważonej gospodarki, zmian na rynku pracy i potrzeb społecznych”). W Programie uwzględniono zadania Ministra Edukacji Narodowej zawarte w licznych krajowych i rządowych programach, m.in. w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2007-2015; Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego; Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2011-2016; Narodowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2011-2015; Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie; Programie Ograniczenia Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce; Rządowym programie ograniczenia przestępczości i aspołecznych zachowań

„Razem bezpieczniej”; Krajowym Programie Działań Na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. *o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa* (Dz. U. Nr 169, poz. 1414, z 2009 r. Nr 42, poz. 337 oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622 i Nr 161, poz. 966) projekt Programu zostanie udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej Rządowego Centrum Legislacji.

Projekt Programu nie zawiera przepisów technicznych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. Nr 239, poz. 2039 oraz z 2004 r. Nr 65, poz. 597), w związku z tym nie podlega notyfikacji.

Przedmiot regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.